

УДК 343.1:347.991
DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v4.2024.25>

Н. В. Скідан
orcid.org/0000-0003-4009-4796
аспірантка кафедри кримінального процесу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
запрошена дослідниця
Львівського університету

У ПОШУКАХ РЕЛЕВАНТНОЇ ПРАКТИКИ ВЕРХОВНОГО СУДУ: РОЗПАКОВКА АКТУАЛЬНИХ ІНСТРУМЕНТІВ

Постановка проблеми. Верховний Суд (далі – ВС), як найвищий суд системи судоустрою України (ч. 3 ст. 125 Конституції України) [1], в усіх своїх конфігураціях з моменту проголошення незалежності мав значний вплив на розвиток та формування судової практики в нашій державі. Як раніше зазначалося авторкою, з 2017 р. постанови Пленуму Верховного Суду України та узагальнення практики Вищих спеціалізованих судів, які до цього були ефективними інструментами уніфікації судової практики, втратили свою актуальність у зв'язку з появою нових механізмів, що фактично «витіснили» їх [2, с. 122].

Сьогодні інструментами забезпечення єдності та сталості судової практики в Україні є огляди судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду (далі – ККС ВС), дайджести судової практики Великої Палати Верховного Суду (далі – ВП ВС), а також огляди рішень Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), які публікуються Верховним Судом на його офіційному вебсайті та сторінках у соціальних мережах [2, с. 122]. Окрім того, 6 листопада 2023 року ВС вперше опублікував Огляд практики Суду Європейського Союзу (далі – Суд ЄС) на матеріалах бюлетенів цього Суду, які містять описи його ключових рішень [3], а 28 травня 2024 року ВС оголосив про започаткування публікації щотижневих оглядів справ, переданих на розгляд судових палат, об'єднаних палат касаційних судів та ВП ВС, з одночасним опублікуванням першого огляду кожної з цих серій [4]. Таким чином, розширення переліку інструментів забезпечення єдності та сталості судової практики в Україні свідчить про необхідність у їхньому актуальному визначенні, висвітленні їхніх характерних ознак, а також з'ясування їхньої ролі й значення. Отже, йдеться про наступні проблемні аспекти.

Зокрема, **нормативно-правовий аспект** полягає в тому, що на законодавчому рівні наразі визначено лише повноваження ВС щодо здійснення аналізу судової статистики й узагальнення судової практики (п. 2 ч. 2 ст. 36); забезпечення однакового застосування норм права судами різ-

них спеціалізацій у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом (п. 6 ч. 2 ст. 36); а також забезпечення апеляційних та місцевих судів методичною інформацією з питань правозастосування (п. 7 ч. 2 ст. 36 Закону України (далі – ЗУ) «Про судоустрій і статус суддів») [5]. Реалізація цих повноважень відображає основне завдання ВС – забезпечення сталості та єдності судової практики (ч. 1 ст. 36 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів») [5], проте законодавець не визначив перелік інструментів, які забезпечують його виконання. **Праксеологічний аспект**, іманентно зумовлений вищенаведеним, зводиться до того, що перед практичними працівниками постає чимало питань щодо пошуку релевантної судової практики та її коректного й послідовного застосування у своїй службовій і професійній діяльності. **Доктринальний аспект** обумовлений тим, що попри значний інтерес до різних проблемних аспектів судової практики в Україні, необхідність у більш ґрунтовному та системному дослідженні сучасних інструментів оприлюднення судової практики ВС, а також висвітленні їхніх характерних ознак і з'ясуванні їхньої ролі й значення залишається актуальною.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Загальні аспекти судової влади в Україні, у тому числі й судової практики, вивчалися багатьма національними вченими та були відображені в їхніх наукових доробках.

Зокрема, у дисертації Хорошковської Д. Ю. «Роль судової практики в системі джерел права України: теоретико-правове дослідження» (Київ, 2006) [6], Шевчука С. В. «Загальнотеоретичні проблеми нормативності актів судової влади» (Харків, 2008) [7], Смородинського В. С. «Судова влада в Україні (загальнотеоретичні проблеми)» (Харків, 2001) [8], Стеценка Н. В. «Технологія судової правотворчості: загальнотеоретична характеристика» (Львів, 2011) [9], Слотвінської Н. Д. «Судова практика як джерело права» (Львів, 2017) [10], Комара П. А. «Роль судової правотворчості в утвердженні принципу верховенства права» (Вінниця, 2021) [11] та інших. На монографічному рівні йдеться про публікації Москвич Л. М. «Ефективність судової системи:

концептуальний аналіз» (Харків, 2011) [12], Ісмайлов К. Ю. «Акти судової влади в системі джерел національного права України» (Донецьк, 2014) [13], а також монографія «Судова влада» за загальної редакції Марочкіна І. Є. (Харків, 2015) [14] тощо.

У галузі кримінального процесуального права предметом наукового пошуку також були питання, присвячені різним аспектам судової практики в Україні.

На дисертаційному рівні слід згадати праці Стасюк О. Л. «Перегляд судових рішень у кримінальних справах Верховним Судом України» (Ірпінь, 2012) [15], Глинської Н. В. «Концептуальні засади визначення та забезпечення стандартів доброякісності кримінальних процесуальних рішень» (Харків, 2015) [16], Чупринської Є. М. «Правова природа перегляду Верховним Судом України судових рішень у кримінальних справах» (Київ, 2015) [17], Тайлієвої Х. Р. «Судові рішення у кримінальному процесі» (Київ, 2016) [18], Торбаса О. О. «Розсуд у кримінальному процесі України» (Одеса, 2021) [19], Скрипник Д. О. «Теоретичні та практичні аспекти правових позицій Верховного Суду у кримінальному провадженні» (Одеса, 2023) [20] тощо.

Окремо варто відзначити монографії Капліної О. В. «Правозастосовне тлумачення судом норм кримінально-процесуального права» (Харків, 2008) [21], Деменчук М. О. «Роль Верховного Суду у забезпеченні єдності судової практики» (Одеса, 2019) [22], Завидняка В. І. «Впровадження судового прецедента у кримінальний процес України» (Ірпінь, 2019) [23], а також монографію під загальною редакцією Шило О. Г. «Єдність судової практики у вимірі стандартів якості кримінального процесуального законодавства України» (Харків, 2023) [24] та інші.

Метою статті¹ є визначення сучасних інструментів оприлюднення судової практики ВС як результату реалізації його основного завдання – забезпечення сталості та єдності судової практики (ч. 1 ст. 36 ЗУ «Про судоустрій і статус судів») [5]. Також стаття має на меті висвітлення характерних ознак цих інструментів та з'ясування їхньої ролі й значення, що буде корисним для правозастосувачів при виконанні їхніх функ-

цій, а також науковцям при проведенні теоретичних досліджень.

Виклад основного матеріалу. ВС визначається своєю надзвичайною активністю, чим виділяється серед аналогічних судових установ іноземних країн. Так, відповідно до статистичного звіту щодо здійснення правосуддя ККС ВС «на розгляд упродовж першого півріччя 2024 року усього надійшло 4765 процесуальних звернень і справ кримінального судочинства та про адміністративні правопорушення». У свою чергу, «із урахуванням нерозглянутих за попередній рік справ і матеріалів, у першому півріччі цього року на розгляді ВС усього перебувало 6426 процесуальних звернень і справ кримінального судочинства та про адміністративні правопорушення». Зокрема, йдеться про 6360 справ і матеріалів кримінального судочинства та відповідно 66 – адміністративного. При цьому за вказаний проміжок часу було розглянуто 4512 процесуальних звернень кримінального судочинства та про адміністративні правопорушення (з них 4489 розглянув ККС ВС і 23 – ВП ВС) [25]. Статистичні дані вражають і підтверджують слова суддів про надзвичайно велике навантаження, що викликає цілком логічне та справедливе питання щодо забезпечення та дотримання принципу правової визначеності в Україні.

Як нами вже зазначалося, для подолання цього та інших викликів, перед якими постала судова система нашої держави, є необхідність у прийнятті двох законодавчих пропозицій. По-перше, визнання судової практики джерелом права, зокрема правові позиції, встановлені в рішеннях Верховного Суду. По-друге, останні мають бути опубліковані у визначеній формі для того, щоб розглядатися як джерело права. До прикладу, слідуючи досвіду Чеської Республіки, доцільним є їх окреме видання у відповідних документах/збірках тощо, які створюються/укладаються безпосередньо з цією метою. Більше того, вважаємо, що наразі в національній правовій системі цей інструмент вже існує, хоча і не визнаний таким. На думку авторки, огляди та дайджести судової практики, що публікуються ВС, є наочним прикладом саме цього [26, с. 64–65].

Беручи до уваги викладене, вважаємо за необхідне розпочати з визначення змісту поняття «інструмент оприлюднення судової практики» для досягнення мети цієї роботи.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови наводяться чотири визначення терміну «інструмент», одне з яких (у переносному значенні) відображає ідеї, застосовні і до юриспруденції. Тож, «інструмент – спосіб для досягнення чогось» [27, с. 498]. Разом із тим у юридичній літературі існує поняття «механізм правового регулювання» під яким розуміється «система специфічних правових засобів (*інстру-*

¹ Для написання цієї статті, зокрема пошуку та опису характерних ознак кожного з видів оглядів та дайджестів, авторкою було використано огляди та дайджести, підготовлені Верховним Судом та розміщені на сторінці «Аналіз судової практики» його офіційного вебсайту [42]. Під час роботи було опрацьовано значну кількість цих інструментів. З огляду на це прийнято рішення не наводити посилання на кожен окремий огляд чи дайджест, а узагальнити отримані результати шляхом опису на основі зібраних даних, виділивши загальні риси та тенденції, характерні для певних видів оглядів та дайджестів як інструментів оприлюднення судової практики.

ментів – курсив Н. С.), за допомогою яких упорядковуються суспільні відносини, реалізуються позитивні інтереси суб'єктів права та досягаються цілі правового регулювання» [28, с. 283]. Зважаючи на це, можна зробити висновок, що для правових наук поняття «інструмент» за своїм змістом є рівнозначним поняттю «засобу правового регулювання», а їх сукупність складає «механізм правового регулювання».

Отже, «інструмент оприлюднення судової практики» – це спосіб, за допомогою якого судові рішення стають доступними для сторін та учасників конкретної судової справи, а також для юридичної спільноти, громадськості та інших зацікавлених осіб. Такі інструменти дозволяють забезпечити єдність та стабільність судової практики, а також її передбачуваність, яка разом з вимогою правової визначеності є невід'ємною складовою верховенства права [29, п. 5]. У цьому контексті варто додати, що відповідно до ч. 1 ст. 129 Конституції України в демократичному суспільстві суди мають відігравати виключну роль в утвердженні верховенства права як конституційного принципу, закріпленого у ст. 8 Конституції України [30, с. 853].

Як зазначено у відповіді ВС на наше звернення (вх. № 318/0/17-23 від 5 грудня 2023 року) щодо надання інформації про підготовку дайджестів і відомостей практики ВС, «одним із способів забезпечення сталості та єдності судової практики, а також інформування суспільства про роботу Верховного Суду є підготовка дайджестів і відомостей практики Верховного Суду» [31, с. 1].

Незважаючи на те, що безпосередньо у законодавстві саме про такий спосіб реалізації повноважень, передбачених п. п. 2, 6 та 7 ч. 2 ст. 36 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів», не йдеться, так само як і немає заборони на це, не викликає сумнівів той факт, що судова система не тільки «адаптувалася» до «зовнішніх умов» та нових викликів (зміна правової реальності – реформація ВС, діджиталізація, євроінтеграція, воєнний стан тощо), у яких має функціонувати, а також «самоудосконалилася», враховуючи внутрішні особливості та накопичений досвід.

З філософської точки зору ці процеси узгоджуються з теорією синергетики щодо саморозвитку складних систем [32, с. 256–258; 33, п. 14.3; 34, с. 7], якою безсумнівно є і судова система України. У цьому випадку, на нашу думку, мають місце «процеси самоорганізації (процеси самоструктуризації, саморегуляції, самовідтворення), пов'язані з самонавчанням, що включають механізми вдосконалення і саморозвитку систем, які здатні накопичувати і використовувати минулий досвід». Таким чином, «при організації системи як цілого утворюються нові властивості, які у відповідь впливають на складові (ціле є щось

більше, ніж сума його частин)» [34, с. 12–13, 6]. Окрім того, ця теза відповідає й еволюційному підходу, відповідно до якого процес поступового розвитку (еволюція) включає якісні та кількісні зміни [32, с. 241]. У цьому аспекті варто згадати і діалектичний закон взаємного переходу кількісних та якісних змін, що розкриває механізм процесу розвитку і показує, як і в яких формах він реалізується [32, с. 239–241].

Тому, повертаючись до предмету цього дослідження, можемо констатувати, що судова система України продемонструвала свою здатність адаптуватися до нових викликів і змінюватися відповідно до сучасних вимог, свідченням чого, наприклад, є зміна підходів до визначення інструментів оприлюднення судової практики. Так, процеси самоорганізації, описані у теорії синергетики, були підтверджені національною судовою, яка і досі активно вдосконалюється, враховуючи як зовнішні, так і внутрішні фактори. До того ж це відповідає еволюційному підходу та одному із законів діалектики, відповідно до яких поступовий розвиток системи включає як якісні, так і кількісні зміни. Отже, процеси саморегуляції і саморозвитку, які спостерігаються в судовій системі України, свідчать про її здатність накопичувати і використовувати минулий досвід для подальшого вдосконалення і адаптації, що сприятиме підвищенню якості правосуддя в цілому.

З позиції авторки, слід виділити дві групи інструментів оприлюднення судової практики в Україні. Перша з них стосується оприлюднення судової практики ВС, яка повністю сформована національними правовою, зокрема судовою, системами, тобто йдеться про формування, розвиток, опрацювання та опублікування власної судової практики. Друга група охоплює інструменти, які ВС лише перекладає та/або публікує. Вони створюються відповідними судовими органами європейських та міжнародних правових і судових систем. Тому щодо цього можна казати про відображення ВС результатів діяльності інших судів, які прямо або опосередковано впливають на правову та судову системи України.

I. Інструменти оприлюднення судової практики ВС.

Так, першим інструментом оприлюднення судової практики ВС є *огляди судової практики ККС ВС*, які бувають двох видів – періодичними та тематичними.

Періодичні огляди, які формуються за хронологічним принципом [31, с. 1], містять помітку «актуальна практика» і з 2024 року опубліковуються щомісяця за попередній місяць роботи суду (у червні за травень, у липні за червень, у серпні за липень тощо). Варто відзначити позитивні зміни щодо частоти їхнього оприлюднення, оскільки, наприклад, минулого року це відбува-

лося приблизно щодва місяці (у червні за квітень, у липні за травень, у серпні за червень). Тому можна констатувати, що швидкість опрацювання та формування таких оглядів збільшилася удвічі, що сприяє більш оперативному ознайомленню з новою судовою практикою юридичної спільноти та усіх зацікавлених осіб.

У цих оглядах містяться «найважливіші правові позиції і висновки з кримінального та кримінального процесуального права», як зазначає ВС під час їхнього оприлюднення на своєму офіційному вебсайті й каналі у Telegram, а також на сторінках у соціальних мережах Facebook та Instagram [35].

За змістом такі огляди поділяються на два розділи – «Розділ I. Застосування норм кримінального права України» і «Розділ II. Застосування норм кримінального процесуального права України», які у свою чергу мають внутрішній розподіл. Блок кримінального права, як і Кримінальний кодекс України (далі – КК України) [36], класично складається з двох частин – «I. Застосування норм загальної частини кримінального права України» і «II. Застосування норм особливої частини кримінального права України», тому така структура залишається незмінною для усіх оглядів. Структура блока кримінального процесуального права може змінюватися залежно від предмету розглянутих справ за конкретний місяць, проте в цілому також є класичною для цієї галузі і відповідає назвам розділів Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) [37] – «Загальні положення», «Заходи забезпечення кримінального провадження», «Досудове розслідування», «Судове провадження у першій інстанції», «Судове провадження з перегляду судових рішень», «Особливі порядки кримінального провадження». Зазначимо, що кожен з цих підрозділів має внутрішню градацію, яка відповідає назвам глав КПК України – «Засади кримінального провадження», «Слідчі (розшукові) дії», «Підготовче провадження», «Провадження в суді апеляційної інстанції», «Кримінальне провадження щодо окремої категорії осіб» тощо.

Окремо варто звернути увагу на внутрішню будову кожного з блоків цього виду оглядів. Так, спочатку міститься назва розділу КК України чи КПК України, а також його глав (оскільки це відповідає структурі КПК України, чим відрізняється від КК України); назва та номер статті КК України чи КПК України; короткий висновок по справі; коротке викладення позиції судів першої та апеляційної інстанцій; позиція ККС з її обґрунтуванням; також наприкінці зазначаються реквізити постанови з посиланням на її повний текст у Єдиному державному реєстрі судових рішень (далі – ЄДРСР).

Додамо, що до категорії *періодичних оглядів* також відносяться огляди судової практики ККС ВС за I перше півріччя поточного року та за рік, які публікуються окремо і мають іншу систему побудови.

Так, ці огляди теж мають два розділи – перший, присвячений питанням застосування норм кримінального права, і другий, щодо питань кримінального процесуального права. У них також зазначаються назви розділів КК України чи глав КПК України, але без зазначення назви розділу останнього, так само як і без короткого викладення позиції судів першої та апеляційної інстанцій чи позиції ККС з її обґрунтуванням. Натомість одразу надається короткий висновок по справі і її реквізити з посиланням на повний текст у ЄДРСР.

Однак, з погляду авторки, така структура є логічною для цього типу оглядів, оскільки має вмістити в собі найважливіші правові позиції ККС ВС за півроку чи навіть рік, що значно збільшуватиме його обсяг та ускладнюватиме його читання. До того ж з порівняльного аналізу щомісячних оглядів та оглядів за I перше півріччя і за цілий рік слідує висновок, що в останні два потрапляють лише висновки з тих справ, які вже були опубліковані у місячних оглядах, тому їхній більш детальний огляд за потреби можна знайти там (у місячних оглядах) або одразу звернутися до ЄДРСР і ознайомитися з повним текстом конкретної постанови ККС ВС.

На своєму офіційному вебсайті разом з публікацією огляду судової практики ККС ВС за 2023 рік ВС зазначив наступне: «В річних оглядах судової практики касаційних судів у складі ВС висвітлено найважливіші й найактуальніші правові висновки кожного касаційного суду. Матеріал ... в огляді ККС ВС [систематизовано] за назвами розділів КК України та КПК України» [38]. Беручи до уваги попередньо зазначене, видається, що залишається відкритим питання щодо критерію, за яким відбувається відбір справ з місячних оглядів до оглядів за I півріччя чи рік, адже такі формулювання як «найважливіші» чи «найактуальніші» не дають однозначної відповіді на це.

За хронологічним принципом також сформовано і Огляд судової практики палат і Об'єднаної палати (далі – ОП) ККС ВС [39], який, так само як і вищеписані огляди, складається з двох розділів, присвячених застосування норм кримінального та кримінального процесуального права України. Однак систематизація кожного з них хоч і є однаковою, проте не є послідовною, оскільки номінація підрозділів передбачає як повторювання назви розділів КК України або КПК України, параграфів останнього, так і їхніх (кодексів) статей.

У кожному підрозділі містяться матеріали лише щодо одної судової справи, за результа-

тами розгляду якої було прийнято правову позицію щодо вирішення певного правового питання. Так, спочатку коротко виділено її (правової позиції) суть, після чого викладено обставини справи, позиції судів першої та апеляційної інстанцій, підстави розгляду кримінального провадження судовою палатою або ОП ККС ВС, їх позиція та обґрунтування (інколи з акцентом на розглядуваному правовому питанні чи зазначенні статті КК України або КПК України, положення якої аналізуються шляхом поділу цієї секції на блоки), а також висновок (подекуди уточнюючи, що він (висновок) стосується застосування положень певної статті КК України або КПК України). Завершується виклад наданням реквізитами постанови для ознайомлення з її повним текстом та посиланням на неї у ЄДРСР. Зважаючи на це, можна констатувати, що систематизація цього огляду слідує класичному підходу² до укладення оглядів ККС ВС. Однак, вони вирізняються за обсягом у частині позиції та аргументації, який значно більший саме у розглядуваній категорії оглядів (судових палат та ОП ККС ВС).

Примітно, що з фокусом на діяльність саме цих структурних підрозділів ККС ВС було опубліковано лише огляд за 2022 рік, при чому з 15 опублікованих постанов лише 2 (≈ 13% Огляду) було винесено колегіями суддів Третьої судової палати ККС ВС, у той час як 13, тобто більшість (≈ 87% Огляду) – ОП ККС ВС [39]. У зв'язку з чим наразі складно виокремлювати його як один з інструментів оприлюднення судової практики ВС. Однак такий підхід є перспективним та необхідним, особливо щодо рішень ОП, і цілком відповідає вже існуючій традиції окремої публікації дайджестів ВП ВС та оглядів судової практики касаційних судів, зокрема ККС ВС за I перше півріччя та рік. До того ж на офіційному вебсайті ВС створено окремі сторінки, де опубліковано судові рішення Об'єднаної палати Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду (з 2018 по 2024 роки) [40] та Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду (з 2018 по 2023 роки) [41]. Важливість окремої публікації оглядів ОП ККС ВС також обумовлена роллю та значенням її правових позицій, які справедливо вважаються ключовими і вже неодноразово змінювали хід судової практики в державі³.

² Тут і далі, під класичним підходом розуміємо систематизацію (укладення змісту) оглядів судової практики ККС ВС, який відповідає та повторює структуру КК України та КПК України, які розглянуті вище у цій статті.

³ Див., наприклад, Постанова ОП ККС від 17.10.2022 у справі № 686/13801/16-к, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106940469>; Постанова ОП ККС від 04.10.2021 у справі № 724/86/20, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/10021475>; Постанова ОП ККС від 06.12.2021 у справі № 663/820/15-к, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101829915>; Постанова ОП ККС від 14.09.2020 у

До *періодичних оглядів* також належать (що) тижневі огляди справ, переданих на розгляд судових палат, об'єднаних палат касаційних судів та ВП ВС. Разом із повідомленням новини про це нововведення було прокоментовано, що ВС буде «щотижня ... ділитися ... інформацією щодо справ, ухвали про передачу яких було внесено до ЄДРСР за попередній тиждень» [4]. Примітно й те, що анонс відбувся 28 травня 2024 року [4], але на сайті ВС ці огляди розміщено, починаючи з періоду від 6 до 11 травня поточного року [42].

Структура таких оглядів залежить від поточного стану справ у ВС, що є цілком логічним і відповідає особливостям його діяльності. Проте в усіх опублікованих наразі (що)тижневих оглядів незмінними є три блоки – «Питання застосування положень Загальної частини КК України», «Питання застосування положень Особливої частини КК України» та «Питання застосування положень кримінального процесуального законодавства». Їх внутрішня побудова не повністю відповідає класичному підходу, якому раніше слідував ВС. Так, інколи назва пункту повністю відповідає назві статті КК України чи КПК України (разом із зазначенням її номеру чи без такого), але також можна зустріти узагальнену назву (як лаконічну, так і більш детальну), розглядуваного питання (до прикладу, неправильне застосування принципів призначення покарання за сукупністю злочинів; межі апеляційного перегляду; місцевий суд зазначив інший час вчинення злочину, ніж це зазначено в обвинувальному акті, що є істотним порушенням КПК тощо).

Додатково до їхнього змісту можуть бути включені також блоки – «Постанови Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду, в яких містяться висновки щодо застосування норми права у подібних правовідносинах», «Рішення колегії суддів палати, об'єднаної палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду з висновком щодо застосування норми права у подібних правовідносинах» або «Судові рішення суддів палати, об'єднаної палати щодо застосування норми права у подібних правовідносинах». Їх можна об'єднати за спільним критерієм – наявність висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах.

Також може бути блок під назвою «Кримінальні провадження передані на розгляд палати, об'єднаної або Великої Палати Верховного Суду», у якому містяться ухвали про передачу кримінального провадження до відповідної палати щодо певного питання (наприклад, Ухвала про передачу кримінального провадження на розгляд об'єднаної палати ККС ВС щодо процесуального права засудженого на перегляд його заяви за

справі № 740/3597/17, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91702552> тощо.

нововиявленими обставинами судом присяжних тощо).

Безпосередньо у кожному з названих блоків міститься узагальнена назва розглядуваного питання, після чого наводяться реквізити судового рішення із зазначенням його назви та номеру, номери судової справи та провадження, а також орган ВС, який прийняв рішення. Після цього коротко викладається уся необхідна інформація щодо суті питання, направлено до ВС, разом із висновком останнього (якому органу ВС передати судові провадження, рішення щодо поданої касаційної скарги – задовольнити чи ні тощо). Окрім того, може бути надано перелік постанов ВС, у яких висвітлено та сама проблематика із зазначенням дати їхнього ухвалення, номерів судової справи та провадження.

Тематичні огляди судової практики ККС ВС формуються за принципом усталеності правової позиції або її новизни [31, с. 1] і стосуються одного конкретного визначеного правового питання чи правової проблеми. Наприклад, Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо проведення огляду та обшуку (актуальна практика) (2020 рік – травень 2024 року); Огляд судової практики Верховного Суду у кримінальних провадженнях щодо корупційних та пов'язаних з корупцією кримінальних правопорушень (2023 рік); Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо визнання доказів недопустимими (з 2018 року по червень 2021 року) тощо [42].

Варто звернути увагу на те, що у них зазвичай зазначаються темпоральні рамки, за яких було сформовано правові позиції ВС щодо певного предмету, проте є і поодинокі винятки (до прикладу, Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо особливостей апеляційного оскарження ухвал слідчих суддів чи Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у кримінальних провадженнях щодо порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами (стаття 286 Кримінального кодексу України) [42]).

Наразі на вебсайті ВС міститься 20 тематичних оглядів [42], проте послідовну структуру їх укладання встановити складно. Інколи зустрічається вже відома нам система поділу на великі блоки як «Застосування положень Загальної частини КК», «Застосування положень Особливої частини КК» та «Застосування положень кримінального процесуального законодавства» або подібні формулювання. Подекуди назви блоків повторюють назви розділів КК України чи КПК України, а також його глав. Однак здебільшого

їхні назви (блоків), як і у (що)тижневих оглядах, містять узагальнені назви розглядуваного правового питання (наприклад, про порядок зарахування строку попереднього ув'язнення у строк покарання; порушення права на захист під час проведення обшуку, огляду тощо).

З точки зору авторки, логіка їхнього укладання пов'язана з особливостями обраної теми, у зв'язку з чим зміст змінюється відповідно до предмету конкретного огляду. Тому цей підхід має підстави визнаватися цілком правильним і виправданим. Разом із тим, варто розглянути можливість більш послідовного дотримання класичного підходу, відповідно до якого структура його формування відповідає структурі КК України або КПК України із зазначенням їхніх статей за нагоди. Вважаємо, що це сприятиме узагальненню підходів ВС до укладання усіх інструментів оприлюднення його практики, а також полегшить їхнє опрацювання юридичною спільнотою, адже працювати зі знайомою структурою значно швидше та простіше.

Внутрішня побудова кожного з цих блоків також відрізняється, однак можна виділити два варіанти – висновок ВС з коротким викладом обставин справи чи без нього. У свою чергу, у будь-якому випадку наприкінці містяться реквізити з посиланням на її повний текст у ЄДРСР.

На окрему увагу заслуговує Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо особливостей апеляційного оскарження ухвал слідчих суддів [43]. На перший погляд, структура його побудови відповідає логіці укладення усіх тематичних оглядів – розділи містяться узагальнену назву розглядуваного правового питання (порядок та строки апеляційного оскарження ухвал слідчих суддів тощо [43]). Однак, викладення розділів є дещо особливим та нетиповим для нових оглядів ВС, чим навіть дещо нагадує попередньо існуючі постанови Пленуму Верховного Суду України та узагальнення практики Вищих спеціалізованих судів.

Так, на початку кожного розділу, присвяченого певному правовому питанню, міститься вступ, хоча безпосередньо такої назви не надано, проте зі змісту цієї частини тексту стає зрозумілим, що це саме так. Далі наводяться сформульовані ККС ВС правові висновки із їхнім коротким зазначенням (як найголовнішого), після чого наводяться реквізити судової справи, під час розгляду якої їх було прийнято, а також коротка аргументація, що роз'яснює мотиви чи особливості цього правового висновку. Наприкінці розділу міститься висновок щодо розглядуваного правового питання у конкретному розділі огляду.

Також варто виокремити Огляд судової практики Верховного Суду щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних з війною (2022 рік – березень 2024 року) [44]. Унікальність цього інструмента, безсумнівно, обумовлена його предметом, оскільки з початку повномасштабного вторгнення російської федерації цей огляд перший, який присвячений питанням кримінального та кримінального процесуального права щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних з війною.

Більше того, його (Огляду) роль та значення простягаються далеко за межі України, оскільки він і судові рішення, розміщені у ньому, будуть розглядатися, зокрема, європейськими та міжнародними колегами крізь призму різних юридичних площин. Адже Європейський Союз (далі – ЄС) та Організація Північноатлантичного договору, включаючи їхні інституції, агенції тощо, будуть вивчати судові рішення цієї тематики у контексті вступу України до їх складу. Для ЄС використання досвіду нашої держави може бути доцільним для удосконалення власної правової системи. У свою чергу, національні судові установи різних держав світу, особливо ЄС, за допомогою цього можуть застосувати український досвід у власних судових провадженнях, оскільки деякі держави в порядку універсальної юрисдикції вже роблять це, а також можуть змінити підходи, притаманні їхнім судовим системам. До того ж такі міжнародні судові установи як Міжнародний кримінальний суд і Міжнародний Суд Організації Об'єднаних націй також можуть звернути увагу на напрацювання українських судів з цього предмету для розвитку своєї судової практики.

Цей огляд повторює класичну структуру *періодичних оглядів* – два розділи: перший присвячено застосування норм кримінального права, і другий – кримінального процесуального права. У першому з них (кримінальне право) назви підрозділів повторюють назви розділів КК України, після чого вказано назву статті КК України для визначення правового питання, що було предметом розгляду. У другому з них (кримінальний процес) назви підрозділів відповідають назвам розділів КПК України, разом із його главами як додатковий елемент градації. Правові питання номіновані так само за назвами статей КПК України.

Щодо викладу кожного пункту (тобто правового питання) слід зазначити, що їх внутрішня побудова в цілому не відрізняється від *періодичних оглядів*: коротке викладення позиції судів першої (завжди) та апеляційної інстанцій (подекуди); вимога касаційної скарги; висновок по справі з частковою аргументацією; а також реквізити постанови з посиланням на її пов-

ний текст у ЄДРСР. До того ж інколи надається перелік постанов ВС, у яких висвітлено таку ж проблематику із зазначенням реквізитів судової справи та посилання на неї.

Другим інструментом оприлюднення судової практики ВС є *Дайджести судової практики ВП ВС*, які за своєю правовою природою дещо відрізняються від тих, що описані вище у цій статті.

Особливості такого інструмента обумовлені, по-перше, правовим статусом цього органу ВС. Так, ВП ВС є «постійно діючим колегіальним органом ВС, до складу якого входить двадцять один суддя ВС» (ч. 1 ст. 45 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів») [5], які обираються зборами суддів відповідних касаційних судів (по 5 від кожного) з числа суддів таких касаційних судів, а Голова ВС входить до її складу за посадою (ч.ч. 3, 4 ст. 45 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів») [5]. Окрім того, до повноважень ВП ВС належить здійснення перегляду судових рішень у касаційному порядку з метою забезпечення однакового застосування судами норм права (п. 1 ч. 2 ст. 45), здійснення повноважень суду апеляційної інстанції у справах, розглянутих ВС як судом першої інстанції (п. 2 ч. 2 ст. 45), а також здійснення аналізу судової статистики та вивчення судової практики, разом із її узагальненням (п. 3 ч. 2 ст. 45 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів») [5]. Таким чином, діяльність ВП ВС стосується відправлення усіх видів правосуддя – адміністративного, господарського, кримінального та цивільного. По-друге, зважаючи на це, стає зрозуміло, що у такому складі здебільшого розглядаються доволі складні та вирішальні справи, підтвердженням чого є підстави для передачі провадження на розгляд ВП ВС, що закріплені для кожного виду судочинства у процесуальному законодавстві. Так, передача кримінального провадження на її (ВП ВС) розгляд можлива у трьох випадках, якщо є необхідність: відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні ВС у складі колегії суддів (палати, об'єднаної палати) іншого касаційного суду (ч. 3 ст. 434¹); відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні ВП (ч. 4 ст. 434¹); або передачі кримінального провадження для забезпечення розвитку права та формування єдиної правозастосовчої практики, якщо дійде висновку, що справа містить виключну правову проблему (ч. 4 ст. 434¹ КПК України) [37]. У зв'язку з чим можна констатувати, що рішення ВП ВС набувають особливого значення та відіграють ключову роль для подальшого розвитку судової практики, а також формування нової. Отже,

дайджести судової практики ВП ВС, які містять судові рішення такого рівня та значення, є надзвичайно цінним інструментом ознайомлення з судовою практикою.

Тож, вони також бувають двох видів – періодичними, які формуються за хронологічним принципом [31, с. 1], а також тематичними, що укладаються за принципом усталеної правової позиції або її новизни [31, с. 1].

Періодичні дайджести ВП ВС публікуються здебільшого з різною періодичністю, зазвичай від одного до трьох місяців. Окрім того, окремо формуються дайджести за I півріччя поточного року, а згодом і за весь рік, які називаються «Зведеними».

Усі вони структуровані однаково відповідно до повноважень ВП ВС. Так, у них містяться наступні розділи – «Справи, розглянуті з підстав існування виключної правової проблеми», «Справи, розглянуті з підстав необхідності відступу від правового висновку Верховного Суду України» (або подібні формулювання), «Справи, розглянуті з підстав необхідності відступу від висловленого раніше правового висновку Верховного Суду» (або подібні формулювання) і «Справи, розглянуті з підстав необхідності визначення юрисдикції». Окрім того до їх складу можуть бути включені розділи, присвячені процедурним питанням, – «Справи, прийняті до провадження ВП ВС» та «Справи, повернуті ВП ВС на розгляд касаційних судів». Додамо, що остаточний варіант формування розділів дайджестів залежить від поточних справ за обраний період, що є зрозумілим та логічним критерієм відбору.

Щодо внутрішньої побудови дайджестів ВП ВС варто відзначити, що кожен розділ має підрозділи, що відповідають виду юрисдикції, справи якої відібрано, – адміністративна, господарська, кримінальна та цивільна. Кожен з підрозділів містить судові справи, які викладаються наступним чином. Напочатку виділяється висновок, після чого коротко наводяться обставини справи, а також позиція ВП ВС з аргументацією до неї. Наприкінці додаються реквізити постанови, разом з посилання на її повний текст у ЄДРСР.

У процедурних підрозділах інформація надається у вигляді картки. У блоці «Справи, прийняті до провадження ВП ВС» зазначаються: суд, який направив справу; дата прийняття (ним) ухвали, сторони, суддя-доповідач, підстава передачі на розгляд ВП ВС, а також короткий опис. Разом із тим блок «Справи, повернуті ВП ВС на розгляд касаційних судів» має ті ж самі структурні елементи, але також додається пункт – «позиція ВП ВС», у якому міститься коротке пояснення щодо мотивів прийнятого рішення.

Дайджести судової практики ВП ВС за I півріччя та рік структуровані так само, як і місячні

дайджести. У свою чергу, як і огляди судової практики ККС ВС за ці часові проміжки, кожна судова справа викладено максимально лаконічно – лише її висновок та реквізити з посиланням на повний текст. З позиції авторки, обраний підхід так само є аналогічним до того, за яким укладені огляди судової практики ККС ВС – включення висновків з тих справ, які вже були опубліковані у місячних оглядах. Разом із тим, знову залишається невирішеним питання щодо критерію, за яким відбувається відбір справ з місячних оглядів до оглядів за I півріччя чи рік.

Наразі на офіційному вебсайті ВС розміщено близько 24 *тематичних* дайджестів судової практики ВП ВС, які формуються за принципом усталеності правової позиції або її новизни [31, с. 1] і стосуються певного правового питання чи правової проблеми. Додамо, що, як і в *тематичних* оглядах судової практики ККС ВС, у них зазвичай зазначаються темпоральні рамки, за яких було сформовано правові позиції ВП ВС щодо предмету розгляду.

Примітно, що з усіх дайджестів ВП ВС лише 5 відносяться безпосередньо чи опосередковано до категорій кримінального права та процесу. Повертаючись до тези про те, що вони (дайджести ВП ВС) як інструменти оприлюднення судової практики ВС є особливими, можемо справедливо переконатися в ній знову. Видається, що дайджестів, предметних у галузі кримінальної юстиції, менше, ніж в інших. Така ситуація може складатися, на нашу думку, через те, що кількість справ та правових проблем цієї галузі, що доходять за ієрархією до ВП ВС, є значно меншою у порівнянні з іншими юрисдикціями.

Структурно *тематичні* дайджести ВП ВС мають розділи, здебільшого номіновані за узагальненою назвою розглядуваного правового питання. Окремі судові справи за цим напрямком складають підрозділи до кожного з них. Їхня внутрішня будова доволі проста – викладення обставин справи та висновку ВП ВС за результатами її розгляду із зазначенням реквізитів та посилання на повний текст постанови. До того ж інколи додаються реквізити постанов ВП ВС, у яких було сформульовано аналогічні правові висновки.

З *тематичних* дайджестів судової практики ВП ВС вважаємо доцільним виділити Дайджест судової практики ВП ВС щодо конкуренції кримінальної юрисдикції з іншими судовими юрисдикціями [45], адже він розкриває одну з найобговорюваніших тем свого часу, яка вирізняється своєю багатоаспектністю та складністю. У кожному розділі, присвяченому певному інституту кримінального процесу, правовому питанню тощо, ВП ВС не лише вирішує юрисдикційні

питання, розвиваючи судову практику у цій площині. Більше того, формується окремих вектор діяльності ВП ВС – вирішення юрисдикційних спорів, який і досі визначається чималим навантаженням на суддів.

II. Інструменти оприлюднення судової практики міжнародних і європейських судових установ.

Першим інструментом оприлюднення судової практики у цій групі є *Огляди рішень ЄСПЛ*, відбір рішень при формуванні яких «здійснюється на підставі хронологічного принципу та актуальності положень конкретних рішень ЄСПЛ для правозастосування в Україні. ... [Іх] здійснено з метою ознайомлення з їхнім коротким змістом...» [31, с. 1]. Вони так само бувають періодичними та тематичними.

Періодичні огляди рішень ЄСПЛ сьогодні здебільшого публікуються кожні два місяці (у серпні за травень, у липні за квітень, у червні за березень і т.д. [42]). Так, традиція їх висвітлення у місячному форматі була введена ВС у жовтні 2020 року [46], при цьому замінивши вже існуючий на той момент підхід щотижневого поширення оглядів рішень ЄСПЛ [47]. Також на початку кожного року ВС видає Зведений огляд рішень ЄС за попередній рік, особливістю якого є наявність лише змісту й відсутність основного тексту. На думку авторки, це пов'язано з тим, що ВС знову вдається до практики «дублювання» у річних оглядах судових справ, які вже було висвітлено у місячних оглядах. Таким чином, надання лише переліку ключових рішень ЄСПЛ стає достатнім засобом для розуміння того, на які з них варто окремо звернути увагу.

Усі *періодичні* огляди, у тому числі і зведені за рік, структуровано за статтями Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ЄКПЛ, Конвенція) із зазначенням її номеру та назви. Кожний розділ включає рішення ЄСПЛ, прийняті за певною статтею у період, за який сформовано конкретний огляд. Тож, кожний підрозділ – це окрема справа ЄСПЛ. У змісті для зручності пошуку зазначається не тільки її (справи) назва, але і її суть чи стверджене у скарзі порушення разом із висновком, чи було воно встановлено. До прикладу, *BOGDAN v. Ukraine*: прийняття відмови заявника від права на правову допомогу під час незареєстрованого тримання під вартою та страждань від абстинентного синдрому (синдрому відміни) – порушення; *SAAKASHVILI v. Georgia*: засудження колишнього президента в межах двох кримінальних проваджень за дії, вчинені під час його перебування на посаді – відсутність порушення; або *KULISH v. Ukraine*: стверджувана упередженість суду з огляду на відсутність сторони обвинувачення у суді першої інстанції при розгляді справи про вчинення адмі-

ністративного правопорушення – заяву визнано неприйнятною тощо.

Внутрішня будова кожного з підрозділів у місячних оглядах складається з таких блоків: обставини справи, оцінка Суду (з виділенням кожної статті ЄКПЛ, наприклад, щодо заяви за статтею 3 Конвенції або щодо заяви за статтею 8 Конвенції і т.д.), а також висновок. Після чого зазначається дата ухвалення рішення та його статус (до прикладу, є остаточним чи набуде статусу остаточного відповідно до п. 2 ст. 44 Конвенції тощо).

На офіційному вебсайті ВС зараз налічується лише 8 *тематичних* оглядів рішень ЄСПЛ [42], підходи до укладання яких різняться.

Деякі з них, наприклад, як Огляд рішень ЄСПЛ щодо судового розгляду за відсутності обвинуваченого (*in absentia*), структуровані, як *періодичні* огляди, за статтями ЄКПЛ [42]. Кожний підрозділ, тобто судова справа, включає аналогічні до *періодичних* оглядів блоки, за винятком того, що вони викладені більш лаконічно і тому є меншими за обсягом.

Інші, до прикладу, як Огляд рішень ЄСПЛ за статтею 8 Конвенції ... (кримінальний процесуальний аспект: обшук) [42], структуровано за назвами проблемних аспектів розглядуваної тематики – I. Загальна оцінка права на повагу до приватного та сімейного життя в межах проведення обшуку (приклади релевантної практики ЄСПЛ); II. Правові особливості проведення обшуків у адвокатів (приклади релевантної практики ЄСПЛ) тощо. До того ж внутрішня будова кожного з підрозділів відрізняється від вже відомої нам, притаманної періодичним оглядам судової практики ЄСПЛ. Спочатку міститься, так званий інформативний блок, який надає загальну інформацію щодо предмету підрозділу, де виділено головне з позицій ЄСПЛ, а також посилання на рішення, у яких вони були описані. Після чого розміщується блок «Приклади релевантної практики ЄСПЛ», який слідує підходу, обраному для річних Зведених оглядів рішень ЄСПЛ.

Останнім інструментом оприлюднення судової практики з наявних сьогодні у другій групі є *Огляди практики Суду ЄС*, започатковані наприкінці 2023 року. Як зовсім новий інструмент, який налічує вже 7 оглядів, він набуває надзвичайного значення в контексті прагнень України стати членом ЄС. Оскільки переговорний процес розпочався лише нещодавно, зарано говорити про гармонізацію та наближення законодавства і судової практики між Україною та ЄС у повному обсязі. Проте наша держава має вже зараз розпочинати підготовку до інтеграції в судову систему Союзу, обов'язковою частиною якої є *acquis [communautaire]* разом із визнанням юрисдикції Суду ЄС. Тому «домашнім

завданням» для України та її правової спільноти є ознайомлення як з відповідним законодавством ЄС у цій площині, так і «ознайомлення з підходами Суду ЄС до вирішення правових проблем», що і є метою започаткування таких Оглядів [31].

Огляди практики Суду ЄС сформовані ВС «на матеріалах бюлетенів цього Суду, що містять описи ключових його рішень» [48], але їх переклад не є офіційним [31]. Так, кожний розділ таких оглядів відповідає певному правовому питанню – «Основоположні права: принцип *ne bis in idem*», «Цінності ЄС: верховенство права – незалежність судової влади» або «Зближення законодавства» тощо, у яких інколи виділяються підрозділи. Наприклад, у розділі «Судова співпраця у кримінальних справах» було включено підрозділи «Європейський ордер на арешт» та «Право на інформацію у кримінальному провадженні».

Усі розділи та підрозділи, за наявності, містять рішення Суду ЄС за відповідною тематикою, які викладаються наступним чином. Спочатку зазначено орган Суду ЄС, який прийняв рішення, разом із датою його прийняття та номером справи, а також учасниками справи та предметом розгляду. Далі надається посилання на повний текст рішення, ключові слова та фрази, коротко описуються обставини справи та суть проблеми, після чого – висновки Суду, які містять досить розлогу аргументацію.

Значення інструментів оприлюднення судової практики, що належать до другої групи, полягає не лише у підтриманні іміджу України як суб'єкта міжнародного права, який виконує прийняті на себе зобов'язання. Дотримання цих обов'язків вимагає також гармонізації у сфері правосуддя, зокрема, наближення національної судової практики до прецедентної практики ЄСПЛ чи Суду ЄС у майбутньому. Подальший розвиток судової практики в Україні нерозривно пов'язаний із діяльністю вищезгаданих судових установ. Тому для коректного застосування напрацювань та досвіду іноземних судів українські правозастосувачі, особливо судді, мають бути ознайомлені з судовою практикою ЄСПЛ та Суду ЄС, а також розуміти особливості їх застосування під час реалізації власних повноважень. Зважаючи на те, що забезпечення сталості та єдності судової практики в державі є головним завданням саме ВС (ч. 1 ст. 36 ЗУ «Про судоустрій і статус судів») [5], а також на те, що ВС є єдиним органом, уповноваженим на це, можна зробити висновок про те, що укладання ВС оглядів судової практики ЄСПЛ та Суду ЄС є його безпосереднім та виключним повноваженням.

Висновки. Впровадження ВС цілої низки інструментів оприлюднення судової практики є ефективним вирішення раніше існуючої про-

блеми щодо складності пошуку та відслідковування релевантної судової практики в Україні, з якою свого часу стикнулися правники. Попри наявність простого у користуванні ЄДРСР, пошук за ключовими словами був подекуди ускладнений, а обсяг рішень, що постійно зростає, ускладнював їх опрацювання. Тому реальна можливість слідкувати за розвитком та формуванням нової судової практики в державі була практично відсутня. Створення інструментів оприлюднення судової практики значно полегшує ці процеси, адже все найважливіше та необхідне тепер згруповано окремо з виділенням ключових аспектів судових рішень, наведених у них.

Однак не слід забувати, що уся практика ВС є джерелом права, тому посилання на правовий висновок з будь-якого його рішення може бути використано сторонами для відстоювання власної позиції у справі та вибудовування стратегії. При цьому, на нашу думку, існує ризик, що, якщо така правова позиція ВС ще не набула статусу усталеної, її може бути спростовано чи подолано іншою, яка такий статус має і може відрізнитися за змістом. Тому сторонам доцільно «посилувати» свої аргументи саме за рахунок останніх, пошук яких наразі став легшим та швидшим. Таким чином, ознайомлення та використання описаних у цій статті інструментів оприлюднення судової практики має особливе значення для практичних працівників, чия щоденна діяльність не лише пов'язана із застосування права у контексті вирішення не лише конкретних правових ситуацій чи проблем, а також впливає на життя осіб, що беруть участь у цих процесах.

Окремо варто звернути увагу на те, що юридичній спільноті слід навчитися ефективно користуватися такими інструментами. Оскільки, як зазначає сам ВС у застереженні до кожного з інструментів, «видання містить короткий огляд судових рішень ... У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловлених в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у [ЄДРСР]».

Література

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text> (дата звернення: 18.06.2024).
2. Скідан Н.В. Постанови Пленуму Верховного Суду як парадокс сучасної правової системи України. *Кримінальний процес: сучасний вимір та перспективні тенденції*: V Харків. кримін. процес. полілог присвяч. пам'яті д-ра юрид. наук, проф., члена-кореспон. НАПрН України, заслуж. діяча науки і техніки України, лауреата Держ. прем. України в гал. науки і техніки О. Г. Шило, «Людина, Науковець, Друг: випробування долі, наукові акценти,

- інтонації душі». (Харків, 15 листопада 2023). Харків: Право, 2024. С. 122-125. URL: https://www.academia.edu/121627648/ПОСТАНОВИ_ПЛЕНУМУ_ВЕРХОВНОГО_СУДУ_ЯК_ПАРАДОКС_СУЧАСНОЇ_ПРАВОВОЇ_СИСТЕМИ_УКРАЇНИ (дата звернення: 15.06.2024).
3. Верховний Суд опублікував огляд практики Суду Європейського Союзу. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1505080/> (дата звернення: 17.06.2024).
4. Верховний Суд започатковує публікацію щотижневих оглядів справ, переданих на розгляд судових палат, об'єднаних палат касаційних судів та Великої Палати Верховного Суду. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1612165/> (дата звернення: 16.06.2024).
5. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. Дата оновлення: 08.08.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 21.06.2024).
6. Хорошківська Д.Ю. Роль судової практики в системі джерел права України: теоретико-правове дослідження: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2006. 20 с.
7. Шевчук С.В. Загальнотеоретичні проблеми нормативності актів судової влади: автореферат дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. Харків, 2008. 39 с.
8. Смородинський В.С. Судова влада в Україні (загальнотеоретичні проблеми): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Харків, 2001. 187 с.
9. Стецик Н.В. Технологія судової правотворчості: загальнотеоретична характеристика: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2011. 16 с.
10. Слотвінська Н.Д. Судова практика як джерело права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2017. 16 с.
11. Комар П.А. Роль судової правотворчості в утвердженні принципу верховенства права: дис... д-ра філ.-і: 081 «Право». Вінниця, 2021. 242 арк.
12. Москвич Л.М. Ефективність судової системи: концептуальний аналіз: монографія. Харків: Видавництво «ФІНН», 2011. 384 с.
13. Ісмаїлов К.Ю. Акти судової влади в системі джерел національного права України: монографія. Донецьк: Донецьк. юрид. ін т МВС України, 2014. 180 с.
14. Судова влада: монографія / І. Є. Марочкін, Л. М. Москвич, І. В. Назаров та ін.; за заг. ред. І. Є. Марочкіна. Харків: Право, 2015. 792 с.
15. Стасюк О.Л. Перегляд судових рішень у кримінальних справах Верховним Судом України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Ірпінь, 2012. 17 с.
16. Глинська Н.В. Концептуальні засади визначення та забезпечення стандартів доброякісності кримінальних процесуальних рішень: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2015. 40 с.
17. Чупринська Є.М. Правова природа перегляду Верховним Судом України судових рішень у кримінальних справах: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2015. 235 с.
18. Тайлієва Х.Р. Судові рішення у кримінальному процесі: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2016. 218 с.
19. Торбас О.О. Розсуд у кримінальному процесі України: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2021. 454 с.
20. Скрипник Д.О. Теоретичні та практичні аспекти правових позицій Верховного Суду у кримінальному провадженні: дис. ... докт. філософії: 081 «Право». Одеса, 2023. 229 с.
21. Капліна О.В. Правозастосовне тлумачення судом норм кримінально-процесуального права: монографія. Харків: Право, 2008. 296 с.
22. Демечук М.О. Роль Верховного Суду у забезпеченні єдності судової практики: монографія. Одеса: Фенікс, 2019. 176 с.
23. Завидняк В.І. Впровадження судового прецедента у кримінальний процес України: монографія. Ірпінь: Університет ДФС України, 2019. 410 с.
24. Єдність судової практики у вимірі стандартів якості кримінального процесуального законодавства України: монографія / за заг. ред. О. Г. Шило. Харків: Право, 2023. 352 с.
25. Аналіз здійснення правосуддя Касаційним кримінальним судом у складі Верховного Суду у першому півріччі 2024 року. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/sud_pract/Analiz_zdiisnennia_pravosuddia_KKS_VS_per_pivr_2024.pdf (дата звернення: 23.08.2024).
26. Skidan N.V. The Role of the Supreme Court in Ensuring the Observance and Respect for the Rule of Law. *Bulletin of the National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute". Political Science. Sociology. Law.* 2024. Vol. 1(61). 3. 58-69. DOI: [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2024.1\(61\).306750](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2024.1(61).306750) (дата звернення: 28.06.2024).
27. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ, Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
28. Вороніна М.А. Механізм правового регулювання. *Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. / Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого.* Харків: Право, 2017. Т. 3: Загальна теорія права / редкол.: О.В. Петришин (голова) [та ін.]. 952 с.
29. Про роль судів у забезпеченні єдності застосування закону: Висновок № 20 Консультативної ради європейських суддів від 10 листопада 2017 року. Documents of the Consultative Council of European Judges = Документи Консультативної ради європейських суддів: оф. Видання / упоряд. А.О. Кавакін. 3-тє вид.; допов. Київ: Видавничий Дім «РатоїДеїденді», 2020. С. 827-844.
30. Комаров В.В. Стаття 129. *Конституція України. Науково-практичний коментар* / за заг. ред. Р.О. Стефанчука й О.В. Петришина. Харків: Право, 2024. 1176 с.
31. Повідомлення Верховного Суду (вих. № 354/0/18-23) від 20.12.2023 р. на звернення Скідан Н.С. від 05.12.2023 р.
32. Данильян О.Г., Дзюбань О.П. Філософія: підручник. Харків: Право, 2020. 432 с.
33. Шарапов О.Д., Дербенцев В.Д., Семьонов Д.Є. Економічна кібернетика: навч. посібник. Київ: КНЕУ, 2004. 231 с. URL: <https://buklib.net/books/29188/> (дата звернення: 02.07.2024).
34. Дзюбань О.П. Розвиток ідей синергетики як нової парадигми у природничо-науковому і соціальному пізнанні. *Вісник Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого. Сер. Філософія, філософія права, політологія, соціологія.* 2011. №9. С. 3-16.
35. Верховний Суд опублікував огляд актуальної судової практики ККС ВС за липень 2024 року. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1657388/> (дата звернення: 28.08.2024).
36. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 19.05.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 05.07.2024).

37. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 09.08.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#top> (дата звернення: 05.07.2024).

38. Зведений дайджест Великої Палати Верховного Суду й річні огляди судової практики ВС за 2023 рік. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1561785/> (дата звернення: 07.07.2024).

39. Верховний Суд опублікував огляд судової практики палат і об'єднаної палати ККС ВС за 2022 рік. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1390846/> (дата звернення: 17.07.2024).

40. Рішення об'єднаної палати. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/rishennya_obedn_palati/ (дата звернення: 17.07.2024).

41. Судові рішення об'єднаної палати. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/rishennya_obedn_palati_kgs_vs/ (дата звернення: 17.07.2024).

42. Аналіз судової практики. Верховний Суд. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pokazniki-diyalnosti/analiz/> (дата звернення: 29.08.2024).

43. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо особливостей апеляційного оскарження ухвал слідчих суддів. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/oglyady/Oglyad_KKS_oskar_slid_sud.pdf (дата звернення: 10.07.2024).

44. Огляд судової практики Верховного Суду щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних з війною (2022 рік – березень 2024 року). URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/oglyady/Oglyad_VS_war_2022_2024.pdf (дата звернення: 14.07.2024).

45. Дайджест судової практики Великої Палати Верховного Суду щодо конкуренції кримінальної юрисдикції з іншими судовими юрисдикціями. Рішення, внесені до ЄДРСР за період 2018 – грудень 2020 року. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Didest_VP_VS.pdf (дата звернення: 25.07.2024).

46. Верховний Суд публікує черговий огляд рішень ЄСПЛ. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1005540/> (дата звернення: 23.07.2024).

47. Верховний Суд започатковує практику поширення щотижневих оглядів рішень Європейського суду з прав людини. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/639953/> (дата звернення: 23.07.2024).

48. Верховний Суд опублікував Огляд практики Суду Європейського Союзу. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1505080/> (дата звернення: 30.07.2024).

Анотація

Скідан Н. В. У пошуках релевантної практики Верховного Суду: розпаківка актуальних інструментів. – Стаття.

Верховний Суд, як найвищий суд системи судустрою України (ч. 3 ст. 125 Конституції України), основним завданням якого є забезпечення сталості та єдності судової практики (ч. 1 ст. 36 Закону України «Про судоустрій і статус суддів») завжди мав значний вплив на розвиток та формування судової практики в Україні. Попри те, що законодавцем не визначено

перелік інструментів, за допомогою яких Верховний Суд може реалізовувати це завдання, разом із численними реформами судової системи змінилася не лише структура та особливості діяльності Верховного Суду, а також і система цих інструментів. Зважаючи на це, метою статті є визначення сучасних інструментів оприлюднення судової практики Верховного Суду як результату реалізації його основного завдання відповідно до ч. 1 ст. 36 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Також стаття має на меті висвітлення характерних ознак цих інструментів та з'ясування їхньої ролі й значення, що буде корисним для правозастосувачів при виконанні їхніх функцій, а також науковцям при проведенні теоретичних досліджень.

Так, авторкою було запропоновано під «інструментом оприлюднення судової практики» розуміти спосіб, за допомогою якого судові рішення стають доступними для сторін та учасників конкретної судової справи, а також для юридичної спільноти, громадськості та інших зацікавлених осіб.

У статті також було виділено дві групи інструментів оприлюднення судової практики в Україні. Перша група, Інструменти оприлюднення судової практики Верховного Суду, повністю сформована національними правовою, зокрема судовою, системою. Таким чином йдеться про формування, розвиток, опрацювання та опублікування власної судової практики. До цієї групи належать: періодичні та тематичні огляди судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду, а також періодичні та тематичні дайджести судової практики Великої Палати Верховного Суду.

У свою чергу, друга група – це Інструменти оприлюднення судової практики міжнародних і європейських судових установ, які Верховний Суд лише перекладає та/або публікує, адже вони створюються відповідними судовими органами європейських та міжнародних правових і судових систем. При цьому діяльність цих судів прямо або опосередковано впливає на правову та судову системи України, у зв'язку з чим виникає необхідність ознайомлювати українську юридичну спільноту з цієї судовою практикою. До цієї групи слід віднести огляди рішень Європейського суду з прав людини та огляди практики Суду Європейського Союзу.

Підсумовуючи авторка доходить висновку, що впровадження цих інструментів оприлюднення судової практики стало ефективним вирішенням раніше існуючої проблеми щодо складності пошуку та відслідковування релевантної судової практики в Україні, з якою свого часу стикнулися правники. Нова система значно полегшує ці процеси, оскільки всі ключові судові рішення згруповано, а також виділено їх ключові аспекти, які впливають на розвиток та формування зовсім нової судової практики в Україні.

Ключові слова: судова практика, єдність та сталість судової практики, ознайомлення з судовою практикою, правова визначеність, Верховний Суд, кримінальний процес.

Summary

Skidan N. V. In search of relevant Supreme Court case law: exploring current tools. – Article.

The Supreme Court, as the highest court within Ukraine's judicial system (Article 125 (3) of the Constitution of Ukraine), whose main task is to ensure the consistency and uniformity of case law (Article 36 (1) of the Law of Ukraine "On the Judiciary and the Status of Judges"), has always had a significant influence on the development and formation of case law

in Ukraine. Although the legislator has not defined the specific tools by which the Supreme Court may fulfil this duty, together with the numerous reforms of the judicial system, the structure and functioning of the Supreme Court have evolved, and so has the system of these tools. Given this, the purpose of this article is to identify the modern tools of publicising the judicial practice of the Supreme Court as a result of the Court's realisation of its primary task according to Part 1, Article 36 of the Law of Ukraine "On the Judiciary and the Status of Judges". The article also aims to highlight the characteristics of these tools and examine their role and significance, which will be useful for practitioners in performing their functions and for scholars conducting theoretical research.

The author proposes that the term "tools of publicising case law" should be understood as the means by which court decisions become accessible to the parties and participants of a specific case, as well as to the legal community, the public, and other interested parties.

The article also distinguishes two groups of tools for publicising case law in Ukraine. The first group, Tools for Publicising the Case Law of the Supreme Court, is entirely formed by the national legal, particularly judicial, system. It involves the creation, development, processing, and publication of the Court's own case law. This group includes the periodic and thematic reviews of judicial practice by the Criminal Cassation Court within the Supreme Court, as well

as the periodic and thematic digests of judicial practice by the Grand Chamber of the Supreme Court.

The second group comprises Tools for Publicising the Case Law of International and European Courts, which the Supreme Court merely translates and/or publishes, as they are developed by the relevant judicial bodies of European and international legal systems. The activities of these courts directly or indirectly affect Ukraine's legal and judicial systems, necessitating the introduction of their case law to the Ukrainian legal community. This group includes the reviews of the decisions of the European Court of Human Rights and the reviews of the case law of the Court of Justice of the European Union.

In conclusion, the author finds that the implementation of these tools for publicising case law has effectively resolved the previously existing issue of the difficulty in searching for and tracking relevant case law in Ukraine, which legal professionals had encountered in the past. The new system significantly facilitates these processes, as all key judicial decisions are now grouped and highlighted with their main aspects, which contribute to the development and formation of an entirely new body of case law in Ukraine.

Key words: case law, case law's stability and uniformity, familiarisation with case law, legal certainty, Supreme Court, criminal procedure.